

Struchtúr Plandaí | Nótaí Ábhar

Is síolduille suthach é **cotailéadón**.

- Cineálacha fíocháin in **angaispeirmeacha** (plandaí bláthanna):
 - Deirmeach (nó eipideirmeach):** is é seo clúdach seachtrach an phlanda. Chomh maith le cosaint a thabhairt, ionsúnn an fíochán seo uisce agus mianraí ón ithir. Sna duilleoga, tálann sé cúitineach céiriúil le cailliúint uisce a chosc.
 - Talamh:** is é seo an chuid is mó de phlanda. Soláthraíonn sé tacaíocht, fótaisintéis agus áis stórála d'uisce agus do bhia.
 - Soithíoch:** bíonn **fíochán xiléime** (iompraíonn sé uisce agus mianraí suas an planda), agus **fíochán fléim** (iompraíonn sé bia suas agus síos an planda) i gceist anseo.
- Tá an **míristéama** comhdhéanta de chealla neamhshonraithe atá ag scaradh go leanúnach de bharr na miotóise. (*Forbraíonn an míristéama i ngach ceann de na trí chineál fíochán*).
- I measc na bhfeidhmeanna atá ag córas eascartha tá **fótaisintéis**, **atáirgeadh** (gnéasach & neamhghnéasach), **stóráil bia**, **malartú gáis** agus **iompar**.
- Is gnách go mbíonn gais na monacotailéadón **luibheach**, rud a chiallaíonn go mbíonn dath glas orthu agus gur féidir leo fótaisintéis a dhéanamh.
- Is póireanna beaga ar ghais iad **lionsacháin**, a mbíonn baint acu le malartú gáis.
- I lár an ghais tugtar **laíon** ar fhíochán na talún, ach tugtar **coirtéis ar an gcuid sheachtrach**.
- Is lí ghlas í **clóraifill**, a ghabhann fuinneamh isteach ó sholas na gréine chun bia a dhéanamh i bpróiseas na fótaisintéise.
- Bíonn feidhm ag an duille san fhótaisintéis agus sa **trasghalú** (cailliúint uisce ón duille)
- Tugtar **lann duille** nó **lannán ar imeall an duille**. Tá an duille ceangailte leis an ngas nó leis na brainsí le **peitín**.
- Tá dhá chineál féithreach i bplandaí. Tá **féithreach comhthreomhar** ag an gcuid is mó de na monacotailéadóin (m.sh. féara) Tá **féithreach líontánach** ag an gcuid is mó de na

déchtailéadóin (m.sh cam an ime). Tá **meánfhéith** agus **féitheacha** acu a théann amach ón bhféithreach líontánach.

- Ar an taobh íochtair de dhuille tá na mílte *cróite* (oscailtí beaga) ar a dtugtar **stómaí** (uatha - *stóma*). Ceadaíonn na stómaí seo do mhalartú gáis. Rialaíonn **sciathchealla** cathain a osclaítear iad. (*Scaoiltear O₂ i rith an lae, scaoiltear CO₂ san oíche*)
- Tálann cealla eipideirmeacha ar an duille cúitineach céiriúil, a rialaíonn an **trasghalú**.
N.B bíonn xiléim ar an taobh istigh i gcónaí agus sceitse ts/cs de ghas planda á tharraingt. Bíonn an fléam ag bun sceitse ts/cs de dhuille i gcónaí.
- Bíonn bláthchodanna ag **monacotailéadóin** atá socraithe in **iolraithe de thrí**. Bíonn **déchtailéadóin** eagraithe in **iolraithe de cheithre nó de chúig**.

- Is péacán neamhfhorbartha í **bachlóg**. (tá fíochán míristéamach iontu). Tá trí chineál bachlóg ann:

1. **Tá bachlóga ascailleacha:** in ascaill an duille agus is féidir leo forbairt ina mbrainse/nduille/mbláth.
2. **Tá rinnbachlóga:** i láthair ag barr planda/brainse agus bíonn siad éiríonn siad ina mbrainse/nduille/mbláth..
3. Is féidir le **bachlóga aidbhinteacha** a bheith áit ar bith ar phlanda. Spreagann prúnáil fás.

- Bíonn feidhm ag fréamhacha in **ancaireacht, ionsú, iompar, stóráil** agus **taca**. **Cineálacha fréamhchóras:**

1. **Córais socfhréimhe:** is í an chéad fhréamh an phríomhfhréamh le go leor fréamh atá níos lú (m.sh. cairéad)
2. **Fréamhchórais snáithíneacha:** feonn fréamhacha agus tagann fréamhacha nua amach. (m.sh. féar)
3. **Fréamhchóras aidbhinteacha:** tagann siad as áit ar bith ar ghas/ ar

bhrainsí (m.sh. eidhneán) Tá an struchtúr ginearálta céanna ag gach fréamh ina bhfuil ceithre chríos:

1. **Crios cosanta:** comhdhéanta de fhréamhchumhdach a chosnaíonn an fíochán míristéamach.
2. **Crios maistematach:** fíochán míristéamach atá ar a bhfuil miotóis á déanamh.
3. **Crios fadúcháin:** méadaíonn cealla nua-tháirgthe i méid.

4. **Crios difreála:** déanann cealla speisialtóireacht trína bheith i gceann de na cealla fíocháin seo: talamh, eipideirmeach, xiléim nó fléam.

- Is **feadáin leanúnacha** iad **soithí xiléime** ina bhfuil **laíon**, a ligeann d'uisce gluaiseacht idir soithí éagsúla.
- Tá **deirí barrchaolaithe** ag **traicéidí xiléime**, agus tá siad ceangailte le traicéidí eile trí **laíon** ina dtaobh-bhallaí.
- Meastar gur fíochán beo é **fléam** mar gheall ar na cealla coimhdeachta atá á rialú.

Turgnaimh ar Struchtúr Plandaí

Trasghearradh de ghas déchotailéadóin a ullmhú agus a scrúdú.

Balsaimín (Busy Lizzie), Bengonia nó Lus na Gréine.

- Gearr amach cuid ghearr den ghas idir 2 nód, agus lann in úsáid agat.
- Fliuch an lann *chun frithchuimilt a laghdú* agus gearr codanna tanaí den ghas. *Ná gearr an lann i do threo féin chun gortú a chosc.* Gearr dronuilleach leis an ngas agus seachain eiseamal dingeach. **nó** cuir isteach i scoilt é a ghearrtar i laíon aosta.
- Stóráil codanna gearrtha i gclog-ghloine nó i mias Petri *chun díhiodráitiú a chosc.*
- Cuir cuid thanaí ar shleamhnáin micreascóip, agus scuab phéinteála nó teanchair in úsáid agat. Cuir braon uisce leis agus ísligh an chlúidghloine ar an eiseamal ar fiar *chun bolgáin aeir a chosc.*
- Is féidir iaidín a úsáid le smál a fhágáil ar an eiseamal. Bain úsáid as an réadlionsa is ísle ar dtús i gcónaí.